

Андріанна Бадида

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії та історії держави і права
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5980-5132>
Andrianna.badyda@gmail.com

УДК 342.72-027.551(44)+342.513:347.122

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ: ФРАНЦУЗЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. Концепція захисту персональних даних бере свій початок у праві на конфіденційність, і ці дві концепції відіграють фундаментальну роль у захисті та сприянні базовим цінностям і правам людини, а також праві користуватися іншими правами та свободами.

У Франції продовженням Закону “Informatique et Libertés” (про обробку даних, файли та свободи) від 1978 р. став GDPR (Загальний регламент захисту даних). Це довідковий текст щодо захисту персональних даних у Європейському Союзі, який набрав чинності 25 травня 2018 р. Він замінив директиву про захист персональних даних, яка була прийнята в 1995 р.

Сама Конституція Французької Республіки 1958 р. не передбачає зазначених прав людини. Тобто орган конституційної юрисдикції – Конституційна рада – у своїх рішеннях розкриває сутність права на повагу до приватного життя і захисту персональних даних та їхнього сприйняття, що, до речі, відрізняється від розуміння цих же прав у інших країнах Європейського Союзу.

У Французькій Республіці право на конфіденційність та право на захист персональних даних (що впливає з першого) можуть зазнавати обмежень, проте суд повинен перевірити наявність балансу між загальним інтересом та індивідуальними правами. Відповідно збір чи передача персональних даних повинні бути виправдані причиною загального інтересу та здійснюватися в адекватний та пропорційний спосіб.

Ключові слова: право на повагу до приватного життя; захист персональних даних; баланс між загальним інтересом та індивідуальними правами; пропорційність втручання у права людини; національна система Французької Республіки; судова практика Конституційної ради; правова система Європейського Союзу.

Сьогодні соціальні мережі та пошукові системи зберігають таку кількість і різноманітність інформації, яку раніше неможливо було уявити. Якщо правильно перевірити, навіть найнешкідливіші дані можуть виявити конфіденційну інформацію. Такі ресурси почали приваблювати уряди, які дедалі частіше відслідковують інформацію, щоб мати змогу передбачати потенційні загрози, особливо громадській безпеці. Захист даних має на меті забезпечити справедливую обробку (збір, використання, зберігання) персональних даних як державним, так і приватним секторами.

Право приватності (конфіденційність) і захист даних є двома основними правами, закріпленими в Договорах Європейського Союзу¹ (далі – ЄС) і Хартії основних прав ЄС². У Франції захист персональних даних регулюється Законом про обробку даних, файли та свободи від 6 січня 1978 р. Потім цей Закон було змінено Законом про захист персональних даних від 20 червня 2018 р., щоб адаптувати його до положень Загального регламенту захисту даних³ (GDPR), який застосовується у Європі з 25 травня 2018 р. Ці події значно посилили права громадян у Європейському Союзі щодо використання персональних даних. У Франції місію органу захисту особистих даних виконує Національна комісія з інформаційних технологій і свобод (CNIL).

Звертаємо увагу на те, що Конституція Французької Республіки 1958 р. прямо не визнає ані права на повагу до приватного життя, ані права на захист персональних даних. У Франції право на приватне життя впливає зі ст. 2 Декларації прав людини і громадянина 1789 р., на яку посилається преамбула Конституції, а саме право на захист персональних даних виводиться з права на приватність. Це останнє право, по суті, є розширенням першого і, здається, не є автономним від нього. Не маючи чіткої текстової основи, Конституційна рада спочатку визнала право на повагу до приватного життя фундаментальним правом, а потім приєднала до нього право на захист персональних даних. Попри це французьке прецедентне право відстає від конституційного прецедентного права інших зарубіжних судів, зокрема німецького.

Крім того, право на приватність не є абсолютним правом, адже повинно бути узгоджене з іншими законними конституційними правами чи принципами. Необхідно знайти справедливий баланс між загальним інтересом та індивідуальними правами, тому першим кроком, який необхідно зробити у контексті контролю за конституційністю, є те, що законодавець, який має намір порушити повагу до приватного життя, повинен виправдати це конституційною вимогою або загальним інтересом.

У контексті згаданого права варто звернути увагу на кілька рішень Конституційної ради. Зокрема, право на повагу до приватного життя стало правом, яке можна розглянути за процедурою пріоритетного питання конституційності. У рішенні від 16 вересня 2010 р., що стосується генетичних відбитків пальців засуджених за один із злочинів, передбачених Криміналь-

¹ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/994_b06#Text> (дата звернення 21.10.2024).

² Charter of Fundamental Rights of the European Union <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>> (accessed 21.10.2024).

³ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) <<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>> (accessed 21.10.2024).

ним процесуальним кодексом (далі – КПК), та їх зберігання, Конституційна рада, серед іншого, постановила:

1) враховуючи, по-перше, що згідно зі ст. 34 Конституції законодавець зобов'язаний самостійно визначати сферу застосування кримінального закону; що, стосовно кримінального процесу, ця вимога необхідна, зокрема, щоб уникнути непотрібної суворості під час розшуку виконавців правопорушень (п. 10 рішення);

2) враховуючи, по-друге, що саме законодавець має забезпечити узгодження між, з одного боку, запобіганням порушенням громадського порядку та розшуком осіб, які вчинили правопорушення, обидва з яких є необхідними для захисту прав і принципів, конституційну цінність і, з другого – захист гарантованих Конституцією прав і свобод, включаючи повагу до приватного життя, захищену ст. 2 Декларації 1789 р., поважати презумпцію невинуватості, принцип гідності людської особистості, а також особисту свободу, яку ст. 66 ставить під захист судової влади. Таким чином, якщо законодавець може передбачити проведення спеціальних слідчих заходів з метою встановлення злочинів і проступків особливої тяжкості та складності, збору доказів і розшуку винних, то за умови, що ці заходи проводяться відповідно до прерогатив судової влади, охоронця свободи особистості згідно зі ст. 66 Конституції, і що обмеження, які вони вводять до конституційно гарантованих прав і свобод, є необхідними для прояву правди, пропорційної серйозності та складності вчиненого правопорушення, і не запроваджувати невинуватості дискримінації (п. 11 рішення).

Так, Рада вважає, що ризик для свободи збереження слідів правопорушення, яке могло бути вчинене, є менш серйозним, ніж ризик знаходження інформації, якщо підозрюваний насправді вчинив злочин. Потрібне втручання судді⁴.

У рішенні від 22 березня 2012 р. Конституційна рада розглянула наслідки “права на захист персональних даних”. На думку депутатів і senatorів, статті 5 і 10 Закону, що регулюють це питання, суперечать положенням Конституції. Основні аргументи Конституційної ради (із рішення):

1) враховуючи, по-перше, що ст. 34 Конституції передбачає, що закон встановлює правила щодо основних гарантій, наданих громадянам для здійснення публічних свобод, а також кримінального процесу; що законодавець у межах своєї компетенції повинен забезпечити узгодження між, з одного боку, охороною громадського порядку та розшуком осіб, які вчинили правопорушення, що є необхідним для захисту принципів і прав конституційного значення, і, з другого – повага до інших захищених Конституцією прав і свобод; що він у будь-який час вільний приймати нові положення, доцільність яких він сам оцінює та змінює попередні тексти або скасовує їх

⁴ Décision n° 2010-25 QPC du 16 septembre 2010. M. Jean-Victor C. (Fichier empreintes génétiques) <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2010/201025QPC.htm>> (accessed 22.08.2024).

шляхом заміни, у разі необхідності, іншими положеннями, оскільки, здійснюючи це повноваження, не позбавляє правових гарантій конституційних вимог (п. 7);

2) беручи до уваги, по-друге, що свобода, проголошена ст. 2 Декларації прав людини і громадянина 1789 р., передбачає право на повагу до приватного життя; що, отже, збір, запис, збереження, консультування та передача персональних даних повинні бути виправдані причиною загального інтересу та здійснюватися в адекватний і пропорційний спосіб цій меті (п. 8);

3) беручи до уваги, що створення процесу обробки персональних даних, призначеного для збереження цілісності даних, необхідних для видачі посвідчень особи та проїзних документів, дає змогу забезпечити видачу цих документів та підвищити ефективність боротьби з шахрайством; що це таким чином виправдано причиною загального інтересу (п. 9);

4) враховуючи мету обробки персональних даних – збір даних, які стосуються майже всього населення французької національності; що біометричні дані, записані в цьому файлі, зокрема відбитки пальців, які самі по собі можуть бути порівняні з фізичними слідами, залишеними ненавмисно особою або зібраними без її відома, є особливо чутливими; що технічні характеристики цього файлу, визначені оскаржуваними положеннями, дозволяють запитувати його з метою, відмінною від перевірки особи; що положення закону, про які йдеться, дозволяють ознайомлення або опитування цього файлу не лише з метою видачі або відновлення посвідчень особи та проїзних документів і перевірки особи власника такого документа, але також для інших цілей адміністративної чи судової поліції (п. 10);

5) беручи до уваги те, що з викладеного випливає, що з огляду на характер записаних даних, обсяг цієї обробки, їх технічні характеристики та умови ознайомлення з ними, положення ст. 5 стосуються права на повагу до приватного життя та порушення, яке не можна вважати пропорційним меті, яка ставиться; що, отже, статті 5 і 10 закону мають бути визнані такими, що суперечать Конституції; що те саме стосується відповідно третього абзацу ст. 6, ст. 7 та другого речення ст. 8 (п. 11).

Тож, беручи до уваги чотири характеристики системи, а саме: розмір файлу, конфіденційність даних, технічні характеристики, що уможливають ідентифікацію за біометричними даними та цілі адміністративної чи судової поліції, крім тих, які необхідні для видачі чи поновлення документів, що посвідчують особу, та проїзних документів, та перевірки особи власника такого документа, встановлення такої обробки персональних даних порушує право на повагу до приватного життя, що не може вважатися пропорційним меті, що ставиться⁵.

⁵ Décision n° 2012-652 DC du 22 mars 2012. Loi relative à la protection de l'identité <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2012/2012652DC.htm>> (дата звернення 22.08.2024).

У рішенні від 21 жовтня 2016 р. Рада перевіряла положення Податкового кодексу, що стосується публічного реєстру трастів. Заявник стверджує, що ці положення нехтують правом на повагу до приватного життя та заплановані негативною некомпетентністю в умовах, які порушують це право, оскільки вони надають громадськості абсолютно вільний і нерегульований доступ до конфіденційної інформації, що стосується створення трасту. Ці положення також нехтують принципом рівності перед законом.

Знову ж таки у цьому рішенні Рада нагадала попередні свої позиції, зокрема, збір, запис, збереження, консультація та передача персональних даних повинні бути виправдані причиною загального інтересу та здійснюватися в адекватний та пропорційний спосіб цій меті. Серед основних аргументів Конституційної ради наведемо ключовий, а саме:

згадка в загальнодоступному реєстрі імен засновника, бенефіціарів та адміністратора трасту надає інформацію про спосіб, у який особа має намір розпоряджатися своїми активами. Це призводить до порушення права на повагу до приватного життя. Проте законодавець, який не вказав на якість чи причини, що виправдовують звернення до реєстру, не обмежив коло осіб, які мають доступ до даних цього реєстру, покладених на податкову адміністрацію. Таким чином, оскаржувані положення спричиняють явно непропорційний напад на право на повагу до приватного життя щодо мети, яка ставиться (п. 6 рішення)⁶.

Визнавши, що мета конституційної цінності боротьби з шахрайством та ухиленням від сплати податків уможливила законодавцю створити реєстр трастів, судді дійшли висновку, що зазіхання на приватне життя було явно непропорційним за відсутності обмеження кола осіб, які мають доступ до даних цього реєстру, які містили інформацію про те, яким чином особи, включені до нього, мали намір розпорядитися своїм майном.

У рішенні від 27 жовтня 2017 р. заявник стверджує, що положення ст. 230-8 КПК нехтують правом на повагу до приватного життя, оскільки вони дозволяють людям, які отримали виправдувальний вирок, або стосовно них припинено провадження, отримати дострокове видалення персональних даних щодо них, які внесено до кримінальної справи. Виключаючи осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, але звільнених від покарання, від застосування цього заходу, ці положення призвели б до непропорційного нападу на право на повагу до приватного життя, беручи до уваги характер записаних даних, термін їх зберігання, поліцейське призначення файлу та сферу його використання.

Рада відзначає у цьому рішенні певний дисбаланс між важливістю файлу та обмеженням права на видалення даних. Перш ніж перейти до висновку органу конституційної юрисдикції, варто звернути увагу на аргументацію суддів:

⁶ Décision n° 2016-591 QPC du 21 octobre 2016. Mme Helen S. (Registre public des trusts) <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2016/2016591QPC.htm>> (дата звернення 22.08.2024).

1) встановлюючи, що справи про судимості можуть містити інформацію, зібрану під час розслідування чи розслідування стосовно особи, щодо якої існують серйозні або послідовні ознаки ймовірності того, що вона могла брати участь у вчиненні певних правопорушень, законодавець дозволив таке: ст. R. 40-26 КПК передбачає, що можуть бути зафіксовані відомості про цивільний стан, професію або сімейне становище особи та фотографія, яка містить технічні характеристики, що дають змогу використовувати пристрій для розпізнавання обличчя (п. 10 рішення);

2) картотеки судимостей, імовірно, охоплюють велику кількість осіб, оскільки вони містять інформацію про всіх осіб, обвинувачених у вчиненні злочину, проступку та певних правопорушень п'ятого класу (п. 11 рішення);

3) законодавець не встановив граничний строк зберігання відомостей, що внесені до справи про судимість. Так, ст. R. 40-27 Кримінального процесуального кодексу передбачає тримання під вартою на строк від п'яти до сорока років залежно від віку особи та складу злочину (п. 12 рішення);

4) до цієї інформації можна звертатися не лише з метою виявлення правопорушень проти кримінального законодавства, збору доказів цих правопорушень та пошуку їх винних, а й для інших цілей адміністративної поліції;

5) таким чином, позбавляючи осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, крім тих, щодо яких було винесено виправдувальний вирок, звільнення з посади чи звільнення, будь-якої можливості домогтися видалення своїх персональних даних, внесених до картотеки судимості, оскаржувані положення становлять непропорційний напад на право на повагу до приватного життя. Тому абзац перший ст. 230-8 КПК слід визнати таким, що суперечить Конституції⁷.

Тож Конституційна рада фактично зробила застереження щодо процедури видалення даних стосовно особи. Адже право на видалення доступне лише дуже обмеженій кількості людей. Крім того, деякі суб'єкти взагалі можуть бути не винними у вчиненні правопорушень.

Висновки. Конституційна рада здійснює контроль за конституційністю законів (апріорі чи апостеріорі) щодо права, яке прямо не зазначено у Конституції 1958 р. – права на приватне життя та захист персональних даних. Ці права були поступово закріплені Конституційною радою. У своїй судовій практиці Конституційна рада підтверджує зв'язок персональних даних із правом на повагу до приватного життя.

Як впливає з судової практики Конституційної ради, все, що стосується збору, передачі тощо персональних даних, повинно бути виправдане причиною загального інтересу та здійснюватися в адекватний і пропорційний спосіб відповідно до мети, яка ставиться. А що стосується дострокового

⁷ Décision n° 2017-670 QPC du 27 octobre 2017. M. Mikhail P. (Effacement anticipé des données à caractère personnel inscrites dans un fichier de traitement d'antécédents judiciaires) <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2017/2017670QPC.htm>> (accessed 23.08.2024).

видалення персональних даних, які внесено до кримінальної справи, то, виключаючи осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, але звільнених від покарання, від застосування цього заходу, ці положення призвели б до непропорційного нападу на право на повагу до приватного життя, беручи до уваги характер записаних даних, термін їх зберігання, поліцейське призначення файлу та сферу його використання.

Andrianna Badyda

PROTECTION OF PERSONAL DATA THROUGH THE PRISM OF THE RIGHT TO PRIVACY: THE FRENCH EXPERIENCE

ABSTRACT. The concept of personal data protection originates from the right to privacy, and these two concepts play a fundamental role in protecting and promoting basic values and rights, as well as the right to enjoy other rights and freedoms.

In France, the GDPR (General Data Protection Regulation) was the continuation of the Informatique et Libertés (Data Processing, Files and Freedoms) Act of 1978. This is a reference text on the protection of personal data in the European Union, which entered into force on May 25, 2018. It replaces the Personal Data Protection Directive, which was adopted in 1995.

The Constitution of 1958 in France itself does not provide for the above-mentioned human rights in its text. That is, the body of constitutional jurisdiction - the Constitutional Council, with its decisions reveals the essence of the right to respect for private life and protection of personal data and their perception, which, by the way, differs from the understanding of these same rights in other countries of the European Union.

In French Republic, the right to privacy and the right to the protection of personal data (which derives from the former) may be subject to restrictions, but the court must check whether there is a balance between the general interest and individual rights. Accordingly, the collection or transfer of personal data must be justified by reasons of general interest and be carried out in an adequate and proportionate manner.

KEYWORDS: right to respect for private life; protection of personal data; balance between general interest and individual rights; proportionality of interference with human rights; the national system of the French Republic; judicial practice of the Constitutional Council; the legal system of the European Union.